

ünnepségén az oratórium a császár „igen tsinos, és jól talált ’s T. Marczinkay Úr⁵⁵ által készített magyar képével díszkeskedett.”⁵⁶ A császár és a nádor képével akarták díszíteni 1830-ban a Vas megyei rendek a szombathelyi vármegyezházát. A képeket „egy híres hazafi Képírónk Miklóssy József készítette Bétsben. —”⁵⁷ Miklóssy József egy másik magyar festőhöz, Kozina Sándorhoz hasonlóan Bécsben Peter Krafft tanítványa volt.⁵⁸

PAPP JÚLIA

Egy reformkori pedagógiai kézikönyv és korabeli sajtóvisszhangja. Puchói Marczibányi Lajos 1833-ban 20 aranyat ajánlott fel egy a falusi nép oktatását elősegítő kézikönyv megírására. A pályakérdés így szólt: „Mit kell falusi tanítóknak tudniok a nép oktatása végett és mire tanítassanak a falusi gyermekek?”² Az 1835-ben összeült bírálóbizottság, (amelynek tagjai Fáy András, Schedius Lajos, Bitnitz Lajos, Kis János, Szilasy János és Döbrentei Gábor voltak) az első díjat Edvi Illés Pál: *Első oktatásra szolgáló kézikönyv*³ című munkájának ítélte oda. A második díjat Warga János nagykőrösi professzor nyerte⁴, és erre a pályázatra írta meg figyelemre méltó munkáját az akkor Pesten mérnöki tanulmányokat folytató Sasku Károly⁵ is.

A mű *A tanítás alaptudománya* címmel három kötetben jelent meg Pesten 1837–1838-ban.⁶ A korabeli sajtóban Warga János tollából megjelent ismertetésen kívül⁷ a munka visszhangtalan maradt, érdemi értékelésére később nem került sor⁸, pedig a könyv számos, ma is követésre méltó gondolatot tartalmaz.

⁵⁵ Marczinkay Elek 1822-ben készített festménye egy Krafft kompozícióját átvevő mű (nem pontos) másolata. Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnoka. Ltsz. 2309. RÖZSA: *i. m.* 1954. 165.

⁵⁶ Hazai és Külföldi Tudósítások 1827. I. 9.

⁵⁷ Hazai és Külföldi Tudósítások 1830. I. 298.

⁵⁸ RÖZSA: *i. m.* 1954. 165.

A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és az OTKA (D 25048) támogatásával készült.

¹ Marczibányi Lajos unokaöccse volt a tudomány és irodalom pártoló Marczibányi István (1752–1810) udvari tanácsosnak.

² Vö: FEKETE Géznáné: *Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtételei és előzményei.* Bp. 1988. 207.

³ EDVI ILLÉS Pál: *Első oktatásra szolgáló kézikönyv, vagyis a legszükségesebb tudományok öszvevessége, vallási különbség nélkül minden néptanítók s tanulók számára.* Buda, 1838.

⁴ WARGA János: *Vezérkönyv az elemi nevelés és tanításra. I–II.* Buda, 1837–1838.

⁵ Sasku Károly (Felsőbánya, 1806. – Pest, 1869. július 22.): mérnök, tanár. Szülővárosában, majd a debreceni református kollégiumban tanult. A selmeci bányászati akadémián, később Pesten folytatott mérnöki tanulmányokat. 1842. és 1844. között a máramarosszigeti református liceum tanáraként működött, ahol nevelést, bölcséletet, jogot és mennyiségtant tanított. Ezt követően részt vett a Tisza-szabályozás munkálataiban. Az 1848/49-es forradalomban honvéd századosként harcolt. Orosz fogságba esett. Szabadulása után hosszú ideig nem kapott állást. 1860-ban az Akadémián a nyomtatványok javítója lett, 1865-től haláláig, mint főjavító tevékenykedett. Számos műve jelent meg, geometriai, nyelvészeti, filozófiai, jogi és pedagógiai témákból. Tankönyveket is írt.

⁶ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya. I–III.* Pest, Beimel, 1837–1838.

⁷ Figyelmező 1837. II. 341–345. és 1838. II. 342–347.

⁸ A művet KISS Áron: *A nevelés és oktatástörténet kézikönyve* című 1880-ban (251.) és a *Magyar népiskolai tanítás története* című 1881-ben (208.) megjelent munkájában említi. A szerzőről szóló rövid megemlékezésében LUKÁCSY Sándor is említi a könyvet. (*Egy elfelejtett pedagógus, Sasku Károly.* = Köznevelés 1961. 758.)

Míg a korszakban megjelent neveléelméleti művek szerzői többnyire a kortárs német pedagógusok ismert munkái alapján állították össze kézikönyveiket, addig Sasku Károly könyve a szerző önálló pedagógiai rendszerét tükrözi. A szerző jól ismerte kora európai pedagógiai szakirodalmát, de nem vette át kritikátlanul az azokban hangoztatott elveket. Célja olyan kézikönyv megírása volt, amely valóban segíti a falusi tanítók munkáját, amely problémákat vet fel és gondolkodásra és megoldási javaslatok megfogalmazására készítet. A mű szerkezete logikus, nyelvezete egyszerű, és olyan témákat tárgyal, melyek a korszak pedagógusait naponta foglalkoztatták. A mű bírálója, Warga János „a hatékony munkák közé számítja... a kisedet, de helyes tartalmú könyvet.”⁹

A három kötet felöleli a pedagógia mindazon területeit, amelyek ismerete nélkülözhetetlen a tanítók mindennapi tevékenységéhez. Az első kötet általános nevelés-és oktatáselméleti kérdésekről szól. A nevelés célját Sasku a következőképpen határozza meg: „az embert a tudományban, erkölcsben tiszteletben minél inkább tökéletesíteni.”¹⁰ Itt tehát ő is megkülönbözteti a nevelés három fő területét, az értelmi, az erkölcsi és a testi nevelést. Mint a legtöbb kortársa, ő is nagy jelentőséget tulajdonít a testi nevelésnek és a másik két terület elé helyezi:

„mivel az ember csak egészséges korában gondolkozhat tisztán és szabadon, csak erős testtel lehet erős és állhatatos akaratja, csak így teheti meg bátran tselekedetekkel azt, a mi nagyot elméjében föltett... a növelésnek szintűgy fő tárgya tartozik lenni a test, mint az értelem művelése, tökéletesítése.”¹¹

A testi nevelésről írva Sasku Károly kiemeli, hogy a legfontosabb dolog a tisztaság, a szabad levegőn való mozgás, a kényelmes ruházat, a mértékletesség ételben-italban, a tanulás és a pihenés helyes arányának biztosítása.

A szerző véleménye szerint az emberi boldogság alapja a tudás. Az állam feladata, hogy minden polgárát megfelelő színvonalú tudáshoz juttassa. Ezért szükséges az oktatási intézmények – legfőképpen a tudás alapjait nyújtó falusi iskolahálózat – fejlesztése és magasabb színvonalra emelése. Az alapvető ismeretek megszerzése mindkét nem számára szükséges, ezért a szerző erőteljesen hangsúlyozza, hogy „a tudományokra fiút jányt egyaránt kell tanítani.”¹² Ezekben az években sokat foglalkoztak a lapok a nők művelődésének kérdéseivel.¹³ Sasku azokkal értett egyet, akik szorgalmazták a nők intézményes művelését.

„Mily oktalan azoknak az állítása, kik azt vitatják, hogy az asszonyoknak nem szükség a tudomány. Mintha nem volnának ők is emberek! Sőt én azt állítom, hogy nekik még szükségesebbek, minden főtudományok, mint a férfiaknak. Ugyanis az asszonyok növelik a gyermekeket.”¹⁴

Hosszú bekezdéseken keresztül példákkal bizonyítja, hogy számos tudományágban kell jártasnak lennie egy nőnek ahhoz, hogy feleségi és anyai feladatait jól elláthassa. Ezekkel a nézetekkel a bíráló, Warga János is egyetért.

⁹ Figyelmező 1837. II. 312.

¹⁰ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya*. I. Pest, 1837. 4.

¹¹ Uo. 5–6.

¹² Uo. 13.

¹³ Vö. FEHÉR Katalin: *Reformkori sajtóviták a nők művelődésének kérdéseiről*. = Magyar Könyvszemle 1995. 3. sz. 247–263.

¹⁴ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya*. I. Pest, 1837. 13.

Milyen tárgyakat kell oktatni a falusi iskolákban? A szerző véleménye szerint a legfőbb kiválasztási elv a hasznosság. Azt kell oktatni, ami a gyermek jövőbeni élete szempontjából szükséges és hasznos. A másik lényeges dolog a sorrend.

„Úgy kell a tudományokat renddel tanítani egymás után és egymás mellett, a mint azokat a természet rende hozza magával s teszi szükségessé a növendékre nézve.”¹⁵

Ezt a rousseaui elvet követve Sasku szerint az iskolai tanulás első időszakában a gyermek a körülötte lévő valós világgal, a „földi dolgokkal” ismerkedjen meg. Tanuljon az állatokról, növényekről ásványokról, a lakóhely, a szülőföld, a szűkebb és tágabb környezetről, a Földről, az Égről a csillagokról, tehát mindenről, amit maga körül lát. Mindezeket ne tankönyvekből sajátítsa el, hanem tapasztalati és szemléleti úton. Érdekes ötlete a szerzőnek az, hogy a falusi iskolákban először ne olvasást és írást tanítsanak, hanem ábrázoltassák, rajzoltassák, festessék le a gyermekekkel a környező világot, a növényeket, állatokat, tárgyakat, embereket, eseményeket. A bíráló is egyetért a szerző ezen elképzelésével, szerinte is káros az „értelmet ölő és lelketlen betűvetés” oktatása az első iskolai hónapokban. Miután a gyermekek áttekintést kaptak a közvetlen környezetről, rá lehet térni az olvasás és írás, a számolás, a mértan, a nyelvtan, a földrajz, a történelem, a természetrajz, és később egyéb tárgyak, az egészségügy, a filozófia, a logika, a fizika és a kémia, valamint a zene elemeinek tanítására is. A szerző hangsúlyozza, hogy kizárólag a legalapvetőbb dolgokat kell megtanítani, és mindig oly módon, hogy alkalmazkodunk a gyermek életkori és egyéni sajátosságaihoz. A bíráló nagykorú professzor, Warga János szerint:

„Látszik már e tanításirend és módrólí értekezésben, hogy a szerzőnek célja a természetesség és értelmesség, hogy a szerző növendékeinek tehetségét... első kezdetektől mindig értelmes lépésekben kívánja fejteni.”¹⁶

Amit azonban erősen hiányol, az, hogy Sasku Károly művében „a tanítandó tárgyak közt a vallástudományt nem találja.” Az a véleménye, hogy a vallási ismereteket nem lehet a falusi iskolák tananyagából kirekeszteni. Ugyanígy hiányolja az irodalom iskolai tanítását, amelyet a szerző azért nem iktat be a tanítandó tárgyak közé, mert az „inkább csak mulattatásra mint használatra való, s legfőljebb az érzést finomítja.”¹⁷

A mű második kötete a tanítás módszerével az értékelés és osztályozás problémakörével, a tanító személyével és képzésének hiányosságaival foglalkozik. A korszakban uralkodó oktatási módszereket a szerző túlhaladottnak, sőt esetenként a gyermeki személyiség fejlődésére nézve károsnak tartja. A tanítás nem az értelemet, hanem az emlékezetet fejleszti. A tanulók többsége nem érti, amit meg kell tanulnia, és az iskolákban nem is törekednek arra a tanítók, hogy a dolgok lényegét megértessék tanítványaikkal. Csak az a tanítási módszer célravezető, amely magából a természetből indul ki: „csak úgy érthet-meg jól valamit a tanuló, ha nem csak azt tudja miképpen van valami, hanem azt is miért van úgy és nem másképpen.”¹⁸ Az értelmes tanulást leginkább azoknak a tankönyveknek az alkalmazása gátolja, amelyek kérdés-felelet formájában íródtak. A szerző ezek ellen erőteljesen tiltakozik, hiszen

¹⁵ Uo. 16.

¹⁶ Figyelmező 1837. II. 343.

¹⁷ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya. I.* Pest, 1837. 37.

¹⁸ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya. II.* Pest, 1838. 4.

„a kérdések minden egybefüggés nélkül vagy legalább alig fölvehető függéssel vannak egymás-után rakva; a rájuk adandó feleletek pedig, a helyett, hogy azokat a gyermek ön eszéből okoskodná-ki, előre készen vannak szájába adva, mellyeknek nagyobb részét ő tán nem is úgy felelte-volna, vagy talán meg sem értheti.”¹⁹

A *Figyelmezőben* Warga János tollából megjelent bírálat is azt hangsúlyozza, egyetértve a szerzővel, hogy „a kérdésekre kész feleletekkel ellátott könyveket ki kellene a tanítók kezéből venni.”²⁰

Igen fontos meglátása Sasku Károlynak az, hogy „mindent egyedül honi nyelven kell tanítani a növendékeknek, ... hiszen természet- és tzelelleni dolog az, ha a tudományokat idegen, annyival inkább, ha nem is élő, hanem kihalt idegen nyelven tanítják.”²¹ Ezekben az években már az országgyűléseken és a sajtó hasábjain is folyt a küzdelem a magyar tanítási nyelv iskolai bevezetéséért.

A kötet bírálója a magyar nyelv egységes iskolai használatában mélységesen egyetért a szerzővel, egy ponton azonban hosszan vitatkozik vele. Ez pedig a házi feladat kérdése. Sasku véleménye az, hogy a házi feladat fölösleges dolog, hiszen a gyermeknek az iskolában, a tanító magyarázata alapján el kell sajátítania a tananyagot. Ha a pedagógus jól végzi munkáját, ez így is történik, tehát a lecke felesleges. Warga János szerint „Igen helyes a szerző észrevétele akkor, ha értelmetlen lecke adatik fel, ... de a rec. (Warga János) fölöslegesnek nem látja az értelemmel meghatott és teljesen fölfogott tárgyat leczke gyanánt, további elmélkedés végett ... feladni”²²

Hasonlóképpen nem ért egyet a szerző és a bíráló a könyv nélküli tanulás kérdésében. Sasku Károly véleménye szerint az értelem nélkül, szóról-szóra betanult szövegek inkább rombolják, mint fejlesztik a gyermekek értelmét, ezért feleslegesek.

„A könyv nélküli-tanulást mentik a hozzánemértők azzal, hogy az az emlélköző-tehetséget erősíti a gyakorlás-által; és e balvélemény legközönségesbb, még a tanulnattabb osztály között is. Köszönöm az olyan emlélköző-tehetséget, mellyet az itélő-tehetség hátramaradásával szerez valaki! Már pedig azt, hogy a könyv nélküli-tanulás az emlélköző-tehetség gyakorlása-mellett az itélő-tehetség kifejlődését hátráltatja, magok is annak pártolói elismerik. Ha tehát a kettő közül kell választani: válasszunk az itélő-tehetség gyarapítását.”²³

Warga János nem veti el a könyv nélküli tanulást, éppen az emlékezetre gyakorolt hatása miatt, de a túlzásoktól ő is óvja kora pedagógusait.

Érdekes meglátásai vannak a szerzőnek a tankönyvekkel kapcsolatban is. A tankönyvek drágák, számos falusi gyermek szülei képtelenek megvásárolni. Túlzottan részletezőek, nem emelik ki a tudnivalók lényegét, nincsenek bennük szemléltető képek, ábrák, és ami a legnagyobb baj, a tankönyvek többsége elavult ismereteket tartalmaz, a tankönyvszerzők nem tartanak lépést a tudomány fejlődésével.

A bíráló is egyetért abban a szerzővel, hogy a tankönyvek általában nem tartalmaznak korszerű tudományos ismereteket, de ennek pótlására a képzett tanító szóban kiegészítheti a tankönyv szövegét – vallja.

¹⁹ Uo. 5.

²⁰ *Figyelmező* 1838. I. 342.

²¹ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya. II.* Pest, 1838. 6.

²² *Figyelmező* 1838. I. 343.

²³ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya. II.* Pest, 1838. 8–9.

Az értelmi nevelés körébe tartozó kérdések után a szerző kitér a testi és erkölcs nevelés problémáinak vizsgálatára is. Ma is megfontolásra méltóak a következő gondolatai:

„A mi a testet s annak egészségét illeti: arra figyelmezzön a tanító, hogy tanítványait a sok görnyedőzés-, hosszas egy helyben ülés-, és szomorúság-által el ne rongálja, satnyítsa. Azértis ne irasson velök sokat, kiváltt egy folytában; sokáig ülni vagy állani ne kinszerítse őket húzamosan. Tanítsa őket most állva, majd ülve, majd ismét sétálva; rossz időben szobában, kies napokban pedig künn a szabad levegőn, mert nints az iskola-pornál egészségtelebb... Akármikor pedig, a mellyik növendéknek tanítás-közben ülni tetszik, üljön, a mellyiknek állani, álljon. Sajnálni lehet, hogy némelly durva tanító megvereti tanítványát, ha szegény elalszik; azt pedig nem engedi-meg neki, hogy, midőn az álom el akarja nyomni, fölálljon, vagy egyget sétáljon.”²⁴

Ezek a kívánalmak napjaink iskoláiban sem valósulnak még meg.

Az iskolák komor légkörét is kárhoztatja a szerző, mikor a következőket mondja:

„Szomorítani sem kell a növendéket a komorság-által; hanem szelíden kell előadni a különben is szelíd tudományokat, szelíden kell belé tsepögtetni a szelíd erköltsöket, s vidámon kell őt hagyni szüntelen, mert jó kedvvel kétszerte többet tanul az ember.”²⁵

A szerző erőteljesen elítéli a tanulók külső jegyekkel történő megkülönböztetését.

„semmi, bármilly névvel nevezendő megkülönböztetéseket, sem úgynevezett érdemjegyeket, p. o. gyermekek' nyakába akasztott tsillagokat sem lehet helyben hagyni; annyival is inkább, minthogy ezek-által megszokják a növendékek az érdemet illy külső hasztalan sőt nevetséges jegyekben, nem pedig a valódi jelességben tartani”²⁶ – írja.

Az érdemjegyekkel történő tanítói minősítést is károsnak tartja a szerző. Azt ajánlja, hogy az egy-egy tantárgyból elért eredmények alapján maguk a tanulók válasszák ki maguk közül a legkiválóbbat. Ezzel a nézettel a bíráló is egyetértve ezt írja:

„Igen helyes szabadságra s érdemmértánylásra szoktató nézete a szerzőnek, mi szerint a tanulók választanak ki maguk közül a jelesbeket.”²⁷

A kötet tovább részeiben a tanítók kiválasztásával és képzésük kérdéseivel foglakozik a szerző. Keserűen állapítja meg, hogy nincsenek hazánkban a tanítók képzésére szolgáló intézmények, ezért a jó tanító is igen ritka. Hogyan lehetne ezen változtatni? – teszi fel a kérdést.

„...legjobb lenne az olly ifjakat, kiket egyenkint valamelly tudományból tanuló-társaik legderekabbnak kijelelnének, köz azaz országos költségen a külföldi legjobb iskolákba tanulás- és utazási tapasztalás végett kiküldeni, hogy a világ minden eddig szerzett ismérteivel megrakodva térjenek-vissza honokba e jókat sarjadásba hozni. Böven megfizetnék az illy jeles ifjak majdan a rájuk költött néhány ezer forintotskát,

²⁴ Uo. 24.

²⁵ Uo. 25.

²⁶ Uo. 18.

²⁷ Figyelmező 1838. I. 344.

melly kiadást az ország meg sem érzene. Így azt is megnyernénk, hogy a tanítóság az országban legkivánatosabb pálya lenne (melly valóban legditsőbb is), s arra a legde-rekabb emberek vágyva-vágynának.”²⁸

A tanítóknak nagy szerepük van tanítványaik erkölcsseinek formálásában is.

„...ő csak úgy formálhatja sikeresen növendékei erkölcsét, ha azoknak bizodalmt (mellynél-fogva neki hibáikat és híjjányaikat megvallják) és betsülését (mellynél-fogva hidjék, hogy tanítójok őket jóra oktatja és javítja, s annálfogva tanátsait kö-vessék) meg tudja nyerni maga-iránt.”²⁹

A szerző szerint a tisztelet és a bizalom a tanító és növendéke közötti jó kapcsolat alapja. Ha ez megvan, ritkán lesz szükség büntetésre az iskolában. Ha mégis büntetésre kerül a sor, az minden esetben legyen arányban az elkövetett vétséggel. A tanító előbb figyelmeztesse, majd szelid szóval pírongassa a gyermeket ha szükséges, de semmiképpen ne alázza, és főleg ne verje meg. A szerző nézete szerint a gyakori büntetés, a durvaság, a verés

„...minden rossznak okai az iskolákban. A mely tanító egyszer bíróvá teszi magát, fölbontja a tanító- és tanítvány-közötti egybekötöttést, 's helyébe úri és szolgai függést, vagy legalább törvényszéki kinszerítés rendszerét hozza-bé; magát porosz-lóvá, tanítványát pedig rabba alatsonyítja-le. A büntetések okozzák egész nemeze-teknek a tanulástól elidegenödését.”³⁰

A mű harmadik kötete az oktatás külső körülményeiről szól. A szerző részletesen tárgyalja az iskolai épülettel, annak környezetével kapcsolatos kérdéseket. Nézete szerint az iskola épülete legyen tágas, világos, és állandóan tiszta. A település szélén épüljön, nagy, fákkal beültetett kert vegye körül, mely jó időben alkalmas a kinti foglalkozások tartására is.

A szerző véleménye szerint hat éves kortól tizenkét éves korig minden gyermeknek nyilvános iskolába kell járnia. Az oktatás legyen kötelező és ingyenes. A napi tanulási idő ne legyen túl hosszú.

„A mi az egy-folytában tanítás idejét illeti: eleinte igen rövid legyen ezen idő: s akkor hagyjuk-el a tanítást, mikor még kedve lenne a gyermeknek többet is hallgat-ni: addig pedig soha se nyújtsuk azt, míg a gyermek már elveszti figyelmét: részint hogy a tanulásra rá ne únhasson, részint hogy figyelmét meg ne eröltessük.... Tan-uljon kevesebbet inkább a növendék, de pihenten és jó kedvvel.”³¹ – Ezzel az elv-vel ma is egyetérthetünk.

Érdekes de vitatható Sasku Károly nézete az iskolai szünnapok kérdésével kapcsolatban. Sze-rinte túl sok a tanítás nélkül eltelt idő az év során, ezért kell feszített tempóban haladni a tan-anyaggal. Felteszi a kérdést:

„Ugyan, miért nem osztják-el a tanulni-valókat úgy, hogy rendesen megeröltetés nélkül tanuljanak, de ne is henyéljenek gyermekeink?... Az esztendőnkinti nagy szünetet is... lehetne rövidíteni. Mert jobb lenne a növendékeknek folyvást tanulni, de minél előbb az életbe kiléphetni: mint a sok szünetek mellett a sok iskolázással

²⁸ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya. II.* Pest, 1838. 22.

²⁹ Uo. 26.

³⁰ Uo. 28.

³¹ SASKU Károly: *A tanítás alaptudománya. III.* Pest, 1838. 9–10.

éltök legszebb s mind munkára mind gyönyörködésre legalkalmasabb részét eltöltöni. A szüneteket tehát, a mennyire lehet, kerülni kell.”³²

– vallja a szerző. A bíráló, a gyakorló pedagógus Warga János ezzel nem ért egyet. „A sok szünnapok igaz, kárhóztatandók, de mértékkel szükségesek.” – írja.

A tanszerekkel kapcsolatban is vannak Sasku Károlynak olyan javaslatai, amelyek napjainkban sem valósultak meg. Azt javasolja, hogy a tankönyveket, tanszereket minden iskolás gyermek ingyen kapja.

Szorgalmazza, hogy minden helység iskolájában hozzanak létre közgyűjteményeket azért, „hogy az eféle gyűjteményeket nem tsak a tanulók, hanem minden polgárok és polgárnék is szüntelen eggyaránt szabadon szemlélhessék, s általok ismérteiket gazdagíthatnák.”³³

Hasonlóképpen ajánlja olyan iskolai könyvtárak létrehozását, melyek a helység lakosai számára közkönyvtárként használhatóak. Ebben a legfontosabb könyvek mellett a hírlapokat is hozzáférhetővé kellne tenni,

„mellyek nélkül az ember azt sem tudhatja, hogy áll ma az a világ, mellyen ő él. Mindezeket köz költségen kell szerezni, hogy a szegényeknek is lehessen tanulniok: mert nem kolduspénz kell a szegényeknek, hogy elallyasodjon: hanem köz intézet, hogy boldogulhasson.”³⁴

Sasku szerint a tanítók szervezett állami képzése nélkül nem oldható meg az oktatásügy számos gondja, hiszen az ő személyétől, munkájától függ generációk oktatása, nevelése. A tanító „minden tudományokban jártas legyen: mert ... tsak bő ismeretekből lehet másokkal is bő ismereteket közleni.”³⁵ Legyen kellemes külsejű, jó erkölcsű, nyugodt, és szeresse a gyermekeket. A tanítókat az államnak kellene fizetnie. A pedagógus közhivatalnok legyen, aki tisztességes bért kap munkájáért, nem pedig természetbeni adományokat.

A bíráló a következő összefoglaló megjegyzésekkel fejezi be recenzióját:

„Ha azokra, miket a szerző ezen könyvecskéiben mond, visszpillantunk, nem lehet tagadni, hogy tanításunk és nevelésünk hiányait fölfogta.... De más felül szerző tudományos rendszerhez magát szorosan nem tartotta, a mit írt, az épen nem tanítás alaptudománya; hanem a tanítás hiányaitól elvont különös részletadatok leírása, de többnyire olly helyes okokkal támított leírás, melly minden tanítás és nevelés körül gondolkodó figyelmét méltán megérdemli.”³⁶

Valóban, Sasku Károly nem szorosan vett neveléstudományi munkát írt, hanem neveléspolitikai, nevelésfilozófiai, nevelés- és oktatáselméleti kérdéseket fejtegetve kora nevelésügyének hiányosságaira hívta fel a kortársak figyelmét. Könyvében számos értékes gondolat van, olyanok is, amelyeket ma is elfogadhatónak és követendőnek tarthatunk. Kíváncsiak közül sok megvalósult, de néhány általa felvetett javaslat – mint például az ingyenes tankönyv- és tanszerellátás, az értékes iskolai gyűjtemények létrehozásának kérdése, a pedagógusok nagyobb megbecsülése – napjainkban is csak álom maradt.

FEHÉR KATALIN

³² Uo. 13–14.

³³ Uo. 15.

³⁴ Uo. 16.

³⁵ Uo. 38.

³⁶ Figyelmező 1838. I. 347.